

**Tuwanuä, Poli iqu qänakni
2 Timoti
iquenqä äqäkqe
Yätamakqä kuknuä
hinuiqänjä iquvi**

Timoti iqu, Poli iquä wäunuä anä iminijä iinqe. Iinjä etangi Poli iqu, suqä änguä iu qänaknä iquätñqä motquetñqä, tuwanuä tä äqiyätä, Timoti iquenyqä ävawqatqke. Timoti iqu iqueqä-kiuänqe, “Nyi wäunuä tä imäkmqe, qäyunänjunä manä” kñuä indqänätä, hanuä mäwiqä itä, ga Jisasi Iquenyqä kuknuä ängui awä tuätñqä wäunui, mäwquatämäuqä yätñqä, ätuätä äqäkqe. Iqu Goti Iqueqä kuknuä eeqänäñi qänaknä itä, ämaqe hanä-iqetä, täñjä-hunqetä, ique vqangpqa qäyä etanguti, wäunuä Goti Iqu ique äwikqe, yänjä äqänätä, imäquätñqänänyä.

Timoti iqu, ämaqä kñuä änguä maeqä iquauqä kukñui, qätä mäwiqä iquätñqä, ätuätä äqäkqe. Ämaqä injä iquauqä kuknuä iu qätä äwiyätqänuwä iqua, quwqä hänä-pmeqe, qui imäknänqiyä. Inji, iquauqä kukñui qätä mäwiqä itä, Poli iqueqä suqenqä kñuä änguä indqänätä, qänaknä iquätñqe. Poli iqueqä suqe, quuvqä yänänäqñqä heqiyqetä, äwqä-qeiqi inqetä, huiziunqä kiinjä winqetä, itanga hanä-iqä äki-äkitanjitä meqä iyi.

Poli iqu, tuwanuä tquenqä kuknuä ätkqenqä

¹ Nyi Poli, Goti Hanjuwä Iqueqä äwiñqä iuta, Kraisi Jisasi Iqu, Iqueqä kuknuä awä tuäkiqämqä änändowatkqä iqunji. Iqu, “Ämaqe, Kraisi Jisasi Iquesani, häñä hea ique-ique pmeqe ämepu pmetpnuwiqä” ätätä kuknuä guä ae ämäsäuekqenqä, nyi iinqä awä tqämqä änändowatkqe.

² Timoti, ñqä ymeqä enqä-panä etanğnä, sinyqä kiinjä änyinätñqä iquki, nyi tuwanuä tä sinyqä ävawqatqä. Goti Hanjuwä Apicutä, itanğa Jisasi Kraisi neqä Naqä Iqutä, Iquaqu nätmatqä äñguänäñi hiñgi vqetä, qeqä-tmäkqetä, äwqä hanuä inqä pmeqetä ktapinyä.

Kuknuä äñguä we-hunqä-täñi a qätätñqe

³ Nyi ñqä awäka hiñuiqänä imiñuwä-pa, Goti Hanjuwä Iqueä hiñuä iqinji, suqä quvqä hui maeqä äñguä eämä, Iqueä wäñuä imäkätñqe. Nyi Iquenyqä tääqä hiunji heatqä ätätmängani, Timoti iqukiñqä kñuä ämetmä, Goti Hanjuwä Iqueni, sinyñqä ‘äñguiqä’ ätuätñqe. ⁴ Si nyi kñuä äñqäkñiñqä kñuä ämetmängani, “Nyi iquesa yeeqä nyinätñqe, añgumñi, hiñui äkñga qunmniqätiyä?” kñuä indqänätñqe. ⁵ Si quuvqä naqä-qakuänä eqiyätqäñiñqä nyi kñuä yqänä indqänätqänä. Quuvqä naqä-qakuä iinj, tqä tai Loisisä, itanğa tqä tñai Yunisisä, imbaqi eqämiñiyä-panji, täñgani si-pqe asä ii inä etanği, näqñqä ämenä.

⁶ Si quuvqä iinjä eqiyätqänä iunji, mäwquatämäuqä pa itnä, tiinjä imäkätñqä diñqä änyinği. Nätmatqä äñguänänä, nyi

nyaqä hipa haqeqi kiyqanğa, Goti Hanjuwä Iqu äktapkqä ii, tä enqä-pa ekukua mäpäwiqä pa itä, hänaqä naqä sätñqänä anğumä ikinjäu. 7 Si maqñqäta? Goti Hanjuwä Iqu dnä änätapkqä ii, ne nätmatqä hñquenyqä zä iqäñqä mänätapqä ikqe. Iqu yänänäqñqä inemäkätñqenqätä, suqä ämaqenqä kiñjä äwiñqä iqu ämetuñqenqätä, itanğa neqä-neuä suqä quvqä mändi äkittqiyätänä pmetatuñqenqä, dnä ii änätapkqe. 8 Inä-qae si womba itnä, ämaqä duñi, neqä Naqä Jisasi Iquenyqä awä motquä miqä pa, awä ätuätnä, itanğa nyi Iqueqä wäunuä iuta guä pmetanğqenqä womba isi, oee. Si Goti Hanjuwä Iqueqä yänänäqñqä iuta ätqäunä, kukñuä äñguä we-huñqä-täñi, awä ätätnä, hanä-ique nyitä anä ämequa. 9 Iqu ne anğı häñä inequmuatätä, Iqueqä ämaqä etatuñqenqä tääqä änatkqe. Inä di, Iqu ne suqä äñguänänjä di imäkätqätanğquä iuta minemäkqä ikqe. Oee. Iqueqä äwiñqä dutañi, Iqu nenyqä äwinyätä äñgui hiñginä inemäkkqe. Iqu nätmatqä eeqänäñi mimäkqänğa, Kraisi Jisasi Iqu äquvepätä, anğı änyä-hänä inemäkäninğenqä, kñuä ganä iwäsäuekqe. 10 Täñğanı Kraisi Jisasi Hänä Inequmuatqä Iqu ätimäukqetani, Goti Hanjuwä Iqueä äwiñqä-pqe ätnänä iqi inä ätimäuqi. Äpäkoñqä iqueä yänänäqñqe, Kraisi Jisasi Iqu mändi äkittqiyätä, ämaqe, qu häñä hea ique-ique pmeqä mapnuwänğenqä, kukñuä äñguä we-huñqä iquesañi, näqñqä ae äwikqe.

11 Itanğa kukñuä äñguä we-huñqä-tänjä

iquenqe, Goti Hanjuwä Iqu nyi, Iqueqä wäunüä-wiyqä-qunä eämä, Iqueqä kuknuä awä ätätmä, näqñqä-vqä-qunä emqä ätenjikqe. ¹² Itanji hanjä-iqä eeqänäñi, nyi ämetqänä. I ämetminqä, nyi womba miqä pa itqänä. Nyi womba miqä pemä itñqe, ii Ämaqä nyi näqñqä emä, Iquenyqä quuvqä eqiyätmä iutayi. Iquenyqe, nyi näqñqä naqä-qakuänä tiinjä enä. Iqu nyinqe, ‘Nyaqä wäunui, iqu äñguä minqiyä’ kñuä äme, nyaqä hipa iqi ekqä iunji, Iqu Kiqä-kiuä hea yäpakänqanqä äñguänä inä ämitñqe, qui mimäkñqä yänä.

¹³ Timoti iquki, nyi kuknuä eeqänänjä äktätñqä iunji, ävquatämäutnä, hänaqä huiu-mända mäwqä pa, a yänänäqñqä qätätñqe. Kukñui, häñä tamqänänjä hmanji. Naqä-qakuä, Goti Hanjuwä Iquenyqä ätnä. Inji, quuvqä heqiyqetä, itanga suqä ämaqeunqä äwinqetä, Kraisi Jisasi Iqu änätapkqä iunji, ii-pqe si a yänänäqñqä qätätñqe. ¹⁴ Goti Hanjuwä Iqu, kuknuä äñguä iqueni, “Iqu äminqiyä” kñuä vqanji, saqä hipa iqi ekqe, si äñguänä miqätñqe. Si äñguä ämitqänji, Dñä Äñguänänjä, neyaqä yäpä imä äpmenqä Iqu, yätamäkqä kiyquänä.

¹⁵ Si näqñqe, ämaqä, qua Eesiya iu pmeqä iutanjä hñqua, eeqäpnä tuwä änmäuqanqa, Pikelusi iqutä, Hemokenesi iqutä, iquaqu inä änmäukiyi.

¹⁶ Onesipolusi imbquatä, ämaqä imbquauä anä iu anä äpmenjuwä iquaunji, Naqä Iqu qeqä imänqeuta äñguä iwimäkätñqenqä, nyi tääqä ätuätqänä. Nyi guä pmetanqenqe,

iqu womba miqä itä, nyiñi, yeeqä aanä kuapänä inyimäkätqätanğqenqä, nyi tääqe iuta ätuätqänä. ¹⁷ Iqu Romä ätimäuqe, nyiñqä qävqä ikiqänjaqänäqe, hñga ämänqumuakqe. ¹⁸ Naqä Iqu, hea yäpakänğani, iqueni, Iqueqä qeqä imänğeuta äñguä iwimäkäniqä diñqä tääqä i ätuätqänä. Iquenqe, si näğñqä äñguänänä äyä eänä. Iqu anä-himqä Epäsäsi du äpmeqänğani, huiñqä-huiñqä yätamakqä nyiyqä-qu äpmamiñqe.

2

Hañä-iqä qäyä ämetnä, wäunui yänänäqñqä imäkqenqä

¹ Timoti ñqä ymeqä iquki, si Kraisi Jisasi Iqutä ämuänätinä, Goti Iqueqä qeqä imänğeuta hiñgi ämakqueu, aanä yänänäqñqänänä tqäutañğnä. ² Itanğa si nyi ämaqä kuapänänä iuqä hiñuä iqisanı kukñuä awä tuätqätanğä qätä änyiyätqäñi, ii si ämaqä quuvqä äwiyänä iquau-mända awä tquätñqe. Iwä iqua ämepu, ämaqä huizi du-mända, awä inä tquäpñqä.

³ Si Kraisi Jisasi Iqueqä mäkä yänänäqñqä iqä enqä-panä-quki eäñi, si-pqe hanä-iqe, qäyä kimeqanğuti, wäunüä yänänäqñqä iqätñqe. ⁴ Ämaqä wäunui, mäkä-iqä iu imitätqä hñqu, iqueqä wäunüä iu äväma, huizi iqua imäkätqätanğuwä iu, anä miqä yänä. Iqu iqueqä ämiqä ique, yeeqä iwimäkätñqe, wäunui iqueqä itäqä iunä iquänä. ⁵ Itanı, ämaqä hñqu, hanä qanä tnänä uwqä iunı, hanä iqueqä suqä iu qänaknä miqä iqäqe, qu nätmätqä

ämaqä hinuiqä timäuqanqä iquenyqä epqe, iqu mämeqä yänä. ⁶ Ämaqä hnqu, enyqä miqä wäunuä itä, ymisañä äqutätä ämimitätqe, ämaqä huizi duqe änyä qäyä etanqi, iquee ganä yäüä iqanqa ämetä anqänä. ⁷ Iinjqä, nyi si kuknuä tä äktqäqä iquauni, mävquatämäuqä knuä yqänä metanqnä. Inj Naqä Iqu, knuä iqä anqä huihä, kiqä quatitä, inä ktapqänä.

⁸ Si knuä maeqänä hinqi mitqäqä pa, knui Jisasi Kraisi Iquenyqä äpakänä metanqnä. Iqu Dewiti iquesañä Ique, Iqu äpäkonätä anqi änyä-hänä äyä ekqe. Nyi kuknuä anqä we-hunqä-täñi awä ätätmänganji, “Iqu iinjä-iinqueqä” ae äyä ätätñqe. ⁹ I qeñqe, qu ämaqä quvqä iqanquwä iquau itqueqänäñi, nyi hanjä-iqä ändapäpu, guä äpmuatenjiyätqänä. Inäqe qu Goti Hanjuwä Iqueä kuknui, guä makiqiyäueqä ipnä. ¹⁰ Nyi kuknuä iquesa yänänäqñqä ätqäümä, hanjä-iqä eeqänäñi ämetänqe, qokä-apäkä Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä hitpnuwänqänä, Kiqä-kiuä atäunuä ae ätekqä iquau yätamäkqänqä ämetqänä. Qu anqumä änyä-hänä eepu, hanjä hea ique-ique pmeqe, Kraisi Jisasi Iquesa inä ämepu, anqänänä pmeqänqä knuä nyiyqanqi iutayi.

11-13 Kuknuä tiinjä tä, aanjä naqä-qakuänäñi.

Äyä, ne Iqutä anä äpäkonatque, ne Iqutä hanjä äpakä inä pmetaniqueqä.

Äyä, ne yänänäqñqä ätqäuanä, hanjä-iqä eeqänäñi ämamitatque, ne Iqutä ämiqä anä inä pmeniqueqä.

Äyä, ne, “Ne Jisasi Iqueqä-qune hmanjqä”

tqanquatque, Iqu-pqe nenyqä, “Iqua Nyaqä hmanjqä” täniqeqä.

Äyä, ne ätatqu-pa mimäkqä qäyä itanqqä-qe, Iqu Iqueqä ätätqä-pa imäkquäniqeqä. Iqu ätkqä iunji mälvquatämäuqä, knui yqänä metäniqeqä.

Goti Hanjuwä Iqu tqä wäunjuinqä yeeqä yätñqe, yänä qänqtñqe

¹⁴ Qu nyi kukñuä tätqätanqqä iunji, mälvquatämäuqä danä, knuä yqänä indqänätñqänä tuätäqisqä iqätñqe. Qu kukñuinqä mäkä maqäyäuñqä-pa iqäpñqänä, si Goti Hanjuwä Iqueä hiñuä iqini, manjä tquanñä. Qu iinjqä mäkä äqiyäunätqäñuwi, squä mapñqe? Nätmätqä hñqu mämeqä ipnä, ämaqä qätä äwipqä iunä qui imäkqä eä. ¹⁵ Goti Hanjuwä Iqu hiñuä äkqänätä, tqä wäunjuinqä yeeqä yätñqe, si wäunui yänänäqñqä iqätñqe. Iinñqe, si wäunjuä imäktqänä iunqe, womba miqä itnä, kukñuä naqä-qakuinqä zä maeqä, awä jänänä tquätñqe. ¹⁶ Ämaqe kukñuä quvqe nätmätqä hñqu tämapñqänä ätäpu, Goti Hanjuwä Iqu mäwinyätanqqeu ätquwi, si wa äunä, tqäqi tqäutanñä. Kukñuä iinji, ämaqä qui imäkqanji, qu Goti Hanjuwä Iqu-tänjä qäqiqi mäpmeqä, Iqueni äväma, kinjä nänji upnä. ¹⁷ Kukñuä quvqä iinji, mätääqä ämaqä hñquesanji, hñque-mända maqänä ätkamäuqä-panä asä iinji. Ämaqä kukñuä quvqä i mñqe, Himeneasi iqutä, Piletusi iqutä, iquaquvi. ¹⁸ Ämaqä iquaqu, “Goti Hanjuwä Iqu ne ae änevauqumuatkqä-qae, anqumñi iinji

mimäqkä yäniqeqä” ätäsiyänğanä qänğanä, kuknuä naqä-qakuä iunji ävquatämäusinyä, ämaqä quuvqä heqiyqä huizi dunji, qui imäkkiyi.

¹⁹ Inäqce Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä ämaqe, äpakä pmetpñqenqä anjä-siyandqä enqä-pa, yänänäqñqä ae äqutekqä yqänä ätqäuä. Siyandqä iunji, Iqu tuwanui tiinjä äqäkqce.

“Naqä Iqu, Iqueqä qokä-apäkä iunqce, Iqu Iqueqä-kiuä näqñqä eänä” itanğa,

“Ämaqe, ‘Ne Naqä Iqueqä ämaqä eänunä’ ätätqänuwi, qu suqä ququvqä dunji, tuwä wiyqäpñqäuä” ätätä äqäkqce.

²⁰ Anjä naqänänjä iunji, hevqä häkä huitanjä-huitanji witänä. Itanğa hui hikä golqätä, sil-patä, imäkñqce witänä. Itanğa zä-mñjä qñqetä, quäetä imäkñqä-pqce witänä. Nätmatqä iinji, hui äñguänänjä eä, hiunji naqä-ganä meqänqä witänä. Itanğa hui äñguänänjä ma, hiunji hiñqñqänğa meqänqä witänä. ²¹ Inqce, kuknuä quati tiinji. Ämaqä hñqu suqä quvqä dunji, tuwä äwiyätä, ikikinyänjä äpmeñqä iqu, nätmatqä hiunji naqä-ganqä ii äwinqä-pañä iinji. Iqu Naqä Iqueä wäunuä iunä itä, wäunuä iunji äñguä iqä-qu eä, itanğa wäunuä huizi, Naqä Iqu Iqueqä hipa iu hiqanğutqce, inä iquätñqänä, näwi imäknä pmetänä.

²² Timoti iquki, hikñä-hitqä iqua suqä quvqä imäkqäpñqänänjä itqätanğä äqunäni, si-mända tä enqä-pa kmänyämäqñqä, wa äunänğa pmetanğnä. Ämaqä aanjä jänänänjukki, quuvqä naqä-qakuä heqiyquki, suqä ämaqenqä kinqä iqu meqä-quki, itanğa suqä äwqä hanjuä

inqe meqä-quki hisnqe, yänä qänqanğnä.*
 Sitä anänji, ämaqä quwqä qeqä-quuvqä yäpä
 imni, ängüänänjä imbu, Naqä Iquenyqä tääqä
 ätätqänğuwä iquatä iqäpnqe. ²³ Ämaqä,
 nätmätqä hnjuahnjuañqä näqñqä maeqä,
 qämä-qämä ipu, kukñuä quvqä tqanğuwä
 iquaunji, qätä mäwiyqä eänänä, päkäpäkä
 iqätñqe. Si näqñqe, ii ätäpiyä dutanı, äkasuwä
 tmbnä. ²⁴ Naqä Iqueqä wäunğü-wiyqä hñqu,
 ämaqä eeqänänjä iquatä, äkasuwä matñqä
 iquänä. Oee. Iqu qunğä äwqä tnänjä maqänä
 mimäkqä itä, ängüä iwimäkätä, näqñqä
 vquänä. ²⁵ Ämaqä kukñuä dunji qätä mäwiyqä
 ipu, wäunğui mändi kittqiyqanğppqä iquaunji,
 iqu qutä wäunğü qeiqinyä itä, quwqä suqä
 jänänänji hma etanğqenğqä näqñqä vquänä.
 Iqu iinjä imäkqanğutqe, Goti Hanjuwä Iqu
 yätamäkqä vqanğuti, qu quwqä suqä quvqenğqä
 womba ipu, kñuä äkunmäknäpu, kukñuä
 naqä-qakuiuqä qakuinğqä näqñqä mapñqäpi, ä
 mämeqä ipñqäpiyä? ²⁶ Ämaqä tqua, qu Setänä,
 Goti Hanjuwä Iqutä mäkä-hunğqä iqueä guä du
 äupu, iqueä äwinğqä dunä imäkätqänğuwä-qae,
 qu kukñui meqanğppqe, kñuä jänänänji äwimetä,
 anğumñi iqueä guä dunji mauqä yänä.

3

Suqä quvqä, hea yäpakänğa timäuniqenğä

¹ Iinjä-qae, si näqñqä tiinjä esñqe. Hea yäpakä
 hiätñqänğanı, hanjä-iqä aañä quvqä huitañä-
 huitañä di timäunige. ² İi suqä tiinjä iutayi.

* 2:22 1 Timoti 6:11

Ämaqe, quwqä-quwänqänä äwinyätä, mbqä kuapä mapnqä äwinyätä, quwqä yoqenä haqeu ämaenäpu, ämaqä mänqe, ‘quwqä-quaeqä’ ätäpu, quwqä kunaqä-kunujuauä kuknui, qätä mäwiyqä hngisanä ipu, änguä iwimäkqä duni, ‘änguiqä’ mätquä ipu, itanga Goti Hanjuwä Iqueni tuwä wiyqäpnä. ³ Qu ämaqä huizi dunqä huäqä maumäkqä ipu, iwäsäumämbiyänggani ‘oänä’ ätnäpu guä mämaqnqä ipu, ämaqä huiunqä kuknuä quwqä ätäpu, knuä ganä mämeqä äwqä äwivauqangqä iqinyä hämänänä imäkäpu, qui näwenyä iwimäkäpu, itanga nätmätqä eeqänänä änguä isuaunqe, mäwinqä iquänä. ⁴ Itanga qu quwqä näueqä iquaunqe, täkqä ämaepu, suqeu miwäsäuqä quwqä maqänä imäkäpu, ‘Huiziu ämawqätäunünä’ knuä indqänäpu, nätmätqä qua iutanji yeeqä iwimäkqangqenqä knui inqänä ämapu, Goti Hanjuwä Iquenyqe mäwinqä iquänä. ⁵ Iqua quwqä iqinjaqämbiyi, änguä-quanä imäkmbu äwäpu, Goti Iqueä yoqe haqä maeqäpnqä ipiyä-qe, Iqueqä yänänäqngqe, wänqä qäpu maeqä-quai. Inä-qae, si iquatäni, anä mäpmeqä, tqäqi pmetangnä.

⁶ Ämaqä iutanä hñqua, apäkä knuä iqä ängui maeqä iuauä anju äpeyäpu, kuknuä quanji, änguä enqä-pa ätäpu, iuauqä knui qui imäkätqänä. Apäkä iua, iuauqä knuä imñi, knui suqä quwqä huitanä-huitanä imäkqäpnqenqänä ämapu imäkqänjaqämbiyi, buayä hikä enqä-pa ättqämbu äpmapu, hanä-iqä naqänänä ämetqänä. ⁷ Iua hea ique-iqueni, näqngqä mapnqänä, kuknuä huitanä-huitanä qätä

äwiyäpiyä-qe, Goti Hanjuwä Iqueä kuknuä naqä-qakuinqe, näqñqä äñguänäñi mämeqä itqänä. ⁸ Ämaqä suqä e imäkätqänjuwä iqua, Janesi iqutä, Jambresi iqutä,* Mosisi iqueä wäunjuinqä enyqä imäkäsinyä, mändi äkittqäuminijä-pani, Goti Hanjuwä Iqueä kuknuä naqä-qakuinqe, asä ii imäkätqänjuwi. Itanğa quwqä kñuä indqänqä imñi, kñui suqä quvqä dinä imäkqäpñqänä äwinyä. Quwqä quuvqä heqiyqe, jänänänä maeqä enqe, qu äñguänäñi matimäuqä ipnä. ⁹ Qu kuknuä naqä-qakui kittqiyänä-tpu itqätanğuwä-qe, quwqä wäunjuä quvqä iñi, naqänänä matimäuqä yänä. Ämaqe, iquauqä suqe aanä qämä-qämä inqä naqänänä etanği qumbnuwi. Ii ämaqä hiñuiqänä iqua, Janesi iqueqätä, Jambresi iqueqätä, suqe, aanä qämä-qämä inqä äqunminjuwä-payi.

Goti Iquenyqä näqñqä ämakñi, a yänänäqñqä qätqenqä

¹⁰ Iiñä etanğqä-qe, si hiñuä äñqänminijñqe, näqñqä tiñi ae äyä eänä. Nyi qokä-apäkä du näqñqä ävätnqenqätä, suqä äñguä nyi imäkätñqenqätä, qanä äänä äwätñqenqätä, quuvqä äänä eqiyätñqenqätä, hanjä-iqä qäyä ämetmä, äwqä hanjuä änymä äpmeñqenqätä, ämaqenqä kiñä änyinätñqenqätä, hanjä-iqä ämetmä-qe, wäunjui mäwquatämäuqä itñqenqätänñi näqñqä eänä. ¹¹ Itanğa nyi Andiyokä, Aikoniyamä itanğa Listiya du pmetanğa, ämaqe, suqä quvqä inyimäkäpu,

* 3:8 Anğumä Itmakqä 7:11

tänjä-hunqä ändapminjuwinqe, eeqänänji si näqñqä ae äyā eänjä. Nyi hanjä-iqä iuta hma emqä etanqçä-qe, Naqä Iqu yätamakqä änyiyätä, hänjä inyimäkäqumuatekqe. ¹² Aanjä naqä-qakuänänji. Ämaqä, Kraisi Jisasi Iqueä epu, suqä Goti Hanjuwä Iqu äwinyänqä dunä imäkqäpñqänä winyätanqçä eeqänänjä iquauñi, qu quvqä itqueqäpnuwi. ¹³ Itançi ämaqä quvqä iqä iquatä, itanğa ämaqä “Nyi iinjä-iinjunqä” quanğä-tqä iqua-pqe, iquauqä suqä quvqe wänqäpu äwämitätqe, aanjä quvqä di winiqe. Iqua ämaeqä knuä indqänqe, hinçi-mända guä enqä-pa eyqiyäma äumipqe, iquauä-pqe asä e inä wäniqe. ¹⁴ Inäqe si kukñuä tä qeñqä näqñqä ämetnä, quuvqä yänänäqñqä ae eqiyätqänjä iunji, enyqä itnä mäwquatämäuqä pa. Ne ämaqä näqñqä äktapqa äpätunquä iqunenqä näqñqä äñguänänjä eänji, kukñuä iunji mäwquatämäuqä pa. ¹⁵ Itanğa, Goti Hanjuwä Iqueä bukä du äqänänqä iunqe, si ymeqä wänqänğa näqñqä ämakñinqä-pqe, näqñqä inä eänjä. Inji kukñuä e ätnänqä iunji, si näqñqä äñguänänji ämetnä, Kraisi Jisasi Iquenyqä quuvqä naqä-qakuä eqämittqe, Goti Hanjuwä Iqu anğumä ikitmetä hänjä ikiqumuatäniqe. ¹⁶ Kukñuä eeqänänjä Goti Hanjuwä Iqueqä bukä du äqänänqe, Goti Iqu knuä äme, Iqueqä yunui tuwanuä ii äqäkuwä iquau äwquatkqe. Itanğa Iqueqä kukñuä iinj, ne qokä-apäkä iqunenji, Iqueqä naqä-qakuinqä näqñqä nätapquänä. Neqä knuitä, suqetä, jänä mäwiqä enqä dunji, ätnänäqi ämaitä, jänä inemäkquänä. Itanğa Goti

Hanjuwä Iqueä hiñuä iqini, suqä jänänäñinä imäkquatunqenqä näqñqä inä nätapquänä. ¹⁷ Inji ne Goti Iqueqä wäunüä imäqä iqune, Iqu iinjä inemäkätñqe, ne wäunüä äñguä äki-äkitañi eeqänäñä imäkatunquä, näwenyä inemäkänä.

4

Kukñuä äñguä we-huñqä-täñi awä tqätñqe

¹ Goti Hanjuwä Iqueä hiñuä iqisä, itanga Kraisi Jisasi Iqueä hiñuä iqisäñi, nyi mañä yänänäqñqä äktqä. Itanga Jisasi, ämaqä ae äpäkonätqäñuwä iquautä, häñä äpmeñuwä iquautä, iwäsäuniqä Iqu añgi äpätä, nätmätqä eeqänäñi hea ique-ique miniqä etañgi, nyi mañä yänänäqñqä ii, tiññqä äktqä. ² Kukñuä äñguä we-huñqä-täñi awä tqätñqe. Ämaqä iqua qätä äkiyäpu ämapñqäpiyä, ä mämeqä ipñqäpiyä-qe qäyä etañgi, si awä tqätñqe, näwi imäknnä pmetañgnä. Quwqä knuitä, suqetä, jänä mäwiqä inqä duñi, jänä iwimäktñqe, ätnäñäqi ämaitnä, äkasuwä tquanñgnä. Suqä Goti Iqu äwinyäñqä dunä imäkqäpñqänä yänänäqñqä iwimäqñgnä. Si e imäkätñäñgani, qunqä äwqä tnäñä maqänä mimäqä pa itnä, qeiqinyä tquanñgnä. ³ Ii imäkqätñqä äktqe, nyi tiñä timäwäniqä duta äktqä. Qänakndañi ämaqe, qu kukñuä naqä-qakuñqä näqñqä vätqätanñuwä iquauni, qätä mäwiqä danä iqäpnuwi, oee. Qu, “Ne kukñuä huitañä-huitañä tqanñuwä di qätä äpakä äwiyquanä” kñuä ämepu, ämaqä kuapänä itmepu, iquauä kukñui qätä wiyqäpñqänä äwqäqämetpnuwi. ⁴ Qu kukñuä

naqä-qakuä ätnänqä iuñi, qätä mäwiyqä danä, tuwä äwiyäpu, qäte, aeqä kukñuä huitañä-huitañä iu-mända wiyqäpnuwi. ⁵ Inäqe si hea ique-iquenä di, kñuä änguänänänänä indqännä pmetanğnä. Täñä-huñqä hanä-iqä ämetqäñi, meqanğnä. Wäunuä kukñuä änguä we-huñqä-täñi, awä-tqä eänä imäkätqänä iuñi, imäqanğnä. Itanğa wäunuä huizi, Goti Hanjuwä Iqu äktapätñqä ii-pqe, ii si mäwquatämäuqä, eeqäpnä imäqätñqe.

⁶ Nyinyqe si näqñqe, nyi hänä mäpmeqänänä imänä, wainqä-eqä Goti Hanjuwä Iquenyqä hiqäva yäpakä imäkpnğänä equatimäutqänuwä-pani, nyaqä häñeqe, iinä päwinä. Itanğa nyi ñqä anä näweqämqä umqenqä, kinä näñi mäwiqä iqi, qäqiqi etanği ätqä. ⁷ Nyi Goti Iqueä wäunuiñqä mäkä yänänäqñqä iqa äquvepätñqä-qae, täñganñi nyi wäunuä iuñi äpakä mimäkqänänäñi, nyi kiqä hiqñqä iuñi ae ätimäuqä. Hiqñqä iu timäumqe, Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä yänänäqñqä eqäka äquvepätñqe. ⁸ Täñganñi nätmätqä, ämaqä hiñuiqä timäuqanğqä iquenyqä äwiñqä iuñi, nyi ämamqänä näwinyä äwi. Naqä Iqu, ämaqe qä suqenqä Jänänänä Iwäsäuqä-qu etanği, hea iwäsäuqänğanñi, Iqu nätmätqä iinñi nyi ändapätä, “Ämaqä jänänänükuyqä” dänique. Nätmätqä iinñi, Iqu nyinä mändapqä yänique, oee. Ämaqä, Iqu ätnänäqi timäuniqenqä äwinyätä, hiñuä äqämbu pmamitpqä iquaunñi, Iqu inä vänique.

Poli iqu, Timoti iquenñi, “Maqänä nyimayä”

ätukqenqä

⁹ Si nyi hinuä maqänä manqändnqä yamwiqä i. ¹⁰ “Maqänä biyä” ätqe, tiinjä etanji ätqä. Ämaqä hui nyitä anä mäpmeqä enu. Demasi iqu nätmätqä qua täutaninjä kuapänä winyätqätanji, anä-himqä naqä Tesälonaikanqä änyivämakqe. Itanğa Klesensi iqu qua Galesiya iunqä änyivämeqanğa, Talusi iqu qua Dalmesiyanjä änyivämakqe. ¹¹ Nyitä täqi anäni, Lukä iqu tä, yeqä yeuänä äpmenue. Si Makä ique itmetnä, qäquauñgui anä quvepinyä. Iqu wäunuanqä enyqä miqä itä, nyi yätamakqä nyiyquänä. ¹² Tikikusi iqueni, nyi Epäsäsi iunqä ae ändowatkqe. ¹³ Si äquvepätñanğanı, nyaqä gquä quäuqä, anä-himqä Troasi du, Kapusi iqueqä anä iu äquväteqa äpkqe ämetnä, itanğa tuwanuä, yaqueqä huiwä du qnqä iquatä, bukä huizi iqua-pqe qäsä änma quvepu.

¹⁴ Ämaqä ainqä imäkätñqä iqu, iqueqä yoqe Aleksandä ique, iqu nyini, aanä ququvqä indquaminqe. E indquaminqenqe, qänakndanı Naqä Iqu kima väniqe. ¹⁵ Iqu neyaqä kuknuä dunı, äkittqämätä iminqä-qae, si-pqe ämaqä iqueni wimasi.

¹⁶ Änyä haqanğa nyi kuknuä jänä imäkqä iqueä hinuä iqi ätqäumä kuknuä tqanğanı, ämaqä hnqu nyi yätamakqä änyiyätä, kuknuä hui kima tuätñqe, nyaqä tuwä iqi matqäuqä ikqe. Oee, qu eeqäpnä zä änyivämakewi. Qu e indquakuwinqe, Goti Hanjuwä Iqu kima mäwqä yätñqe, nyi Iquenyqä tääqä ätätqänä.

¹⁷ Inäqce Naqä Iqu Kiqä-kiuä nyitä anä ätqäua, nyi yänänäqñqä inyimäkkqe. Iqu e inyimäqqaŋga, nyi kukñuä äñguä we-huñqä-täñi, awä qäyunä tquanga, itaŋga ämaqä Israitqä qäyä etaŋgi huizi iqi ätqäuminuwä iqua, qu eeqäpnä qätä äwikuwi. Inji Goti Hanjuwä Iqu nyiñi, laiyonqä iqueqä mañä iuta änuwetäutä häñä inqumuatkqe. ¹⁸ Itaŋga Naqä Iqu ämaqe, qu quvqä huitañä-huitañä indquenätpu iqanquwäñgañi, Iqu mäñdi äkittqiyätä angumä häñä inqumuatätä, Iqueqä aña Kiqä-kiuänä miqä yätuñqä, äñguänä äñdma yäniqe. Inñiñqe, ne Naqä Iqueä yoqe hea ique-iqenñi, haqä mamäuquatuñquänänñi. Ii naqä-qakuä eä, qäyä äpmetänä.

¹⁹ Timoti iquki, nyi “Henyqä hui mimäuqä inänä” tä ätqäqe, ämetnä, Presilai, Akuila iyaquisä, ga Onesipolusi imbquauä aña iu anä äpmeñuwä iquautä wi. ²⁰ Erastusi iqu, aña-himqä Korinä iu mävämeqä, yqänä äpme. Itaŋga Tropimusi iqu, täñä-yaqä meqanñi, nyi iquenñi, aña-himqä Miletusi iu ävämakqe. ²¹ Si täqinyqe, yuñuä yänänäqñqänä äqunätä, iiqä tqänqä, maqänä quveptñqänä yamwiqä i. Yupulusi ique, Pundensi ique, Linusi ique, Klotiyae, itaŋga quuvqä heqiyqä huizi iqua-pqe, “Ne sinyqä hui mimäuqä inunä” äktqä.

²² Naqä Iqu, tqä quuvqä imä äpmetänä. Iqu Iqueqä qeqä imänqeuta hiñgi etapquä.

Goti Hanjuwä Iqueqä Kuknui
The New Testament in the Menya language of Papua
New Guinea

Nupela Testamen long tokples Menya long Niugini

copyright © 2017 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Menya

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures. Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2021-07-12

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 11 Nov 2022 from source files dated 5 May 2021

b1d968ea-da2d-5306-b214-e238bbf38aac